

ارزیابی توانمندی‌های بوم‌گردی شهرستان ملایر با تأکید بر روستای هدف گردشگری مانیان با استفاده از مدل SWOT

میترا رفاهی دهر^{۱*} مجید شمس^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران

۲- استاد تمام گروه برنامه‌ریزی شهری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران

چکیده

هدف از انجام پژوهش شناسایی نقاط قوت و ضعف بوم‌گردی، بررسی وضعیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی و تعیین مناطق بومی‌گردی در شهرستان ملایر می‌باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف، پژوهش کاربردی و از نظر ماهیت و روش کار، پژوهش توصیفی - تحلیلی خواهد بود. بخشی از اطلاعات نظری از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، استفاده از اسناد، مدارک و گزارش‌ها و بخشی دیگر از طریق تحلیل سوات و بررسی نقاط قوت و ضعف آن جمع‌آوری گردیده است. برای تجزیه و تحلیل در بستر مطالعات میدانی از تکنیک SWOT استفاده می‌شود. از آنجا تعداد گردشگران علاقمند به بوم‌گردی در دنیا رو به افزایش است، توجه به بهره‌مندی از ظرفیت‌های بی‌شمار گردشگری بوم‌گردی در کشور، می‌تواند در جذب گردشگران خارجی مؤثر باشد که لازمه این امر، تهیه و تدوین قوانین و استانداردهای مناسب با صنعت بوم‌گردی، ارائه آموزش‌های لازم به فعالان بوم‌گردی، حمایت از سرمایه‌گذاران برای ورود به این حوزه و نظارت دقیق بر فعالیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی است. یافته‌های پژوهش را می‌توان بدین صورت بیان نمود که تأثیر صنعت گردشگری و اکوتوریسم بر جوامع روستایی و محلی، اقتصاد کشورها بر پایه نفت ارزش‌گذاری شده و به نوعی می‌توان گفت که کشورهایی که از نفت بی‌بهره هستند از مشکلات اقتصادی زیادی برخوردار هستند. این در صورتی است که می‌توان جوامع بسیاری را امروزه مشاهده کرد که وابستگی اقتصاد و شکوفایی خود را از نفت جدا کرده و با توسعه صنعت گردشگری حتی در دورترین مناطق جغرافیایی خود به توسعه و پیشرفت دست یافته‌اند. از جمله این عوامل می‌توان به کاهش بیکاری و اشتغال زایی، افزایش میزان درآمد و شکوفایی اقتصادی، ایجاد مهاجرت معکوس به روستاها، توسعه کشاورزی، جلوگیری از تخریب و فراموشی زندگی روستایی، توسعه اقامتگاه‌های محلی و بومی، تنوع در منابع درآمد اشاره کرد.

واژه‌های کلیدی: بوم‌گردی، اقامتگاه‌های بوم‌گردی، منظر طبیعی، حفاظت محیط طبیعی، رفاه جامعه محلی

بیان مسأله

گردشگری یکی از مؤلفه‌های اصلی در شکل‌گیری و توسعه اقتصاد پایدار است و اهمیت آن وقتی دوچندان می‌شود که این بخش با تاریخ، فرهنگ و آداب و آیین یک کشور رقم بخورد؛ که در این صورت نه تنها توسعه اشتغال، توسعه اقتصاد محلی و شکل‌گیری گردشگری پایدار را در بعد داخلی به همراه دارد، بلکه در بعد خارجی نیز، مزیت‌هایی همچون انتقال فرهنگ و تاریخ، آشنایی گردشگران خارجی با آداب و رسوم آیینی و تبلیغات بدون هزینه و شناخت بیشتر جهانیان از آن کشور را به دنبال خواهد داشت. در واقع، اهمیت گردشگری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی بسیاری از کشورها به سرمایه‌گذاری و استفاده از همه ظرفیت‌هایشان در این حوزه ترغیب کرده است. در این راستا، یکی از مدل‌هایی که برخی کشورها در دو دهه اخیر، برای توسعه گردشگری پایدار خود به آن توجه کرده‌اند، بحث پرداختن به هویت و ساختارهای بومی در حوزه گردشگری بوده است که باعث شکل‌گیری پدیده بوم‌گردی شده است. در واقع، این نوع از گردشگری، تلاش دارد تا علاوه بر بهره‌مندی از ظرفیت‌های تاریخی، فرهنگی و بومی یک کشور در رونق گردشگری و توسعه پایدار اقتصادی، بر حفظ سایر شاخص‌های زیست محیطی و زیست انسانی نیز توجه و تأکید کند. در کشور ما نیز، حدود یک دهه از شکل‌گیری بوم‌گردی در حوزه گردشگری می‌گذرد که البته، علیرغم ظرفیت‌های بیشماری که به دلیل تنوع تاریخی و فرهنگی کشور در این حوزه وجود دارد، اما فاصله بسیاری با کشورهایی که در این حوزه پیشرو بوده‌اند، دارد (حسینی، ۱۳۹۶: ۱).

در این پژوهش تلاش شده است تا پتانسیل‌های بوم‌گردی روستای مانیزان بررسی شود، سپس با توجه به استقبال شهروندان به هر یک از جاذبه‌های طبیعی و انسانی، و بررسی نقاط ضعف و قوت روستا پیشنهادهایی برای سرمایه‌گذاری، ایجاد و بهینه‌سازی زیر ساخت‌ها به نهادهای مربوط ارائه شود.

اهمیت و ضرورت تحقیق

امروزه صنعت گردشگری به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی و یکی از بزرگ‌ترین منابع اقتصادی جهان محسوب می‌شود، از این رو بسیاری از کشورها در رقابتی نزدیک و فشرده، در پی افزایش بیش از پیش منافع و عواید خود از این فعالیت هستند. بوم‌گردی به عنوان شاخه‌ای از صنعت گردشگری نقش مهمی در جذب گردشگران دارد. وجود مراکز تفریحی به عنوان نیازی حیاتی، به خصوص در پی زندگی شهری و مشکلات روانی ناشی از آن این ضرورت را دوچندان کرده است (میرزاده کوهشانی و دهقانی، ۱۳۹۵: ۲۱).

هر چند که گردشگری نقش عمده‌ای در توسعه اقتصاد پایدار دارد و درآمدزایی که در صورت شناخت و استفاده مناسب از ظرفیت‌های این حوزه نصیب کشور می‌شود، بسیار بیشتر از فروش منابع طبیعی خواهد بود؛ اما تاکنون این بخش از اقتصاد که علاوه بر مزیت‌های اقتصادی، مزیت‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی را نیز به همراه دارد، آن طور که شایسته است مورد توجه مسئولان و سیاست‌گذاران کشور قرار نگرفته است. البته در برنامه‌های توسعه‌ای و قوانین همواره بر توسعه گردشگری تأکید شده است، اما سیاست‌ها و اعتباراتی که برای این بخش در نظر گرفته می‌شود هیچگاه متناسب با ظرفیت‌ها و نیازهای این حوزه نبوده است و عدم کارشناسی دقیق و سنجیده نیز عموماً مانع به نتیجه رسیدن طرح‌های گردشگری پایدار شده است. حال از آنجا که ساخت بومی و فرهنگی، و قدمت تاریخی کشور فرصت‌های فراوانی را در حوزه گردشگری پیشروی اقتصاد و امنیت کشور قرار می‌دهد، ضروری است مسئولان امر در کنار کارشناسان و متخصصان حوزه

گردشگری کشور، ظرفیت‌ها و فرصت‌های این بخش را شناسایی و با تدوین ضوابط و شرایط متناسب و همچنین اختصاص اعتبارات مناسب، زمینه را برای رونق و توسعه گردشگری پایدار در کشور فراهم آورند (حسینی، ۱۳۹۶: ۱۷).

از این رو، ضروری است جهت توسعه گردشگری که با هدف رفع نیازهای این شهروندان صورت می‌گیرد، در برنامه‌ریزی گردشگری علاوه بر گردشگران میهمان به گردشگران بومی نیز توجه کرد و زیرساخت‌های لازم برای این منظور را توسعه و بهبود بخشید. بدیهی است که علاوه بر ساکنان بومی، سایر هموطنان نیز از این زیرساخت‌ها استفاده خواهند کرد (میرزاده کوهشاهی و دهقانی، ۱۳۹۵: ۸).

اهداف مشخص تحقیق

۱. تعیین مناطق بومی‌گردی در شهرستان ملایر
۲. شناسایی نقاط قوت و ضعف بوم‌گردی در شهرستان ملایر
۳. بررسی وضعیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی

پیشینه پژوهش

میرزاده کوهشانی و دهقانی (۱۳۹۵)، در پژوهشی تحت عنوان بررسی نقش پتانسیل‌های بوم‌گردی بندرعباس در جذب گردشگران تلاش کردند تا پتانسیل‌های بوم‌گردی بندرعباس در جذب گردشگر بررسی شود. و در نهایت به این نتیجه رسیدند که این شهرستان از لحاظ منابع طبیعی، جذابیت‌های پیرامون و دسترسی، وضعیت مناسبی دارد ولی از نظر امکانات رفاهی توریست کمبودهایی دارد که در این زمینه دولت با بخش خصوصی می‌تواند با مطالعه‌ی کامل و جامع منطقه با توجه به توان‌های آن و با لحاظ کردن اصول زیربنایی توسعه‌ی پایدار در جهت رفع کمبودهای منطقه اقدام کند.

بوزرجمهری (۱۳۹۶) در مقاله خود به توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در کشور، استانها و شهرستان فردوس پرداخت. هدف از این تحقیق که به شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی انجام گرفته، بررسی وضعیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی در نواحی روستایی کشور و سه استان خراسان رضوی، شمالی و جنوبی است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، بعد از تفاهم نامه ۲۹ فرودین ۱۳۹۴، سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری کشور و صندوق کارآفرینی امید، در مورد «شیوه‌نامه اجرایی اعطای تسهیلات به اقامتگاه‌های بوم‌گردی»، تعداد اقامتگاه‌ها از ۱۲۵ واحد در سال ۱۳۹۵ به ۷۰۰ اقامتگاه تا بهمن ۱۳۹۶ افزایش یافته و بیش از ۵ برابر شده است. متقاضیان روستایی فراوانی نیز حال تلاش برای اخذ پروانه تأسیس اقامتگاه هستند، ولی مهمترین مشکل و چالش آنان علاوه بر مقدار ناچیز وام، مشکلات وثیقه و ضامن کارمند و بروکراسی اداری عنوان شده است.

آدریانا تیسا و همکارانش (۲۰۱۶) در مقاله خود به مدیریت توسعه پایدار در اکوتوریسم در منطقه رومانی پرداخته‌اند و در آن در تلاش‌اند که مجموعه‌ای از پیشنهادهای سیاسی برای اکوتوریسم برای بهبود در نحوه تضمین توسعه پایدار را بدهند. هدف از اجرای مدیریت دانش در اکوتوریسم، ارتقاء و توسعه اکوتوریسم با افزایش تعداد گردشگران، افزایش اقتصاد، حفاظت و حفاظت از طبیعت، اطمینان از مشارکت

درازمدت است. هدف از این مطالعه شناختن گردشگران خارجی، شهروندان اروپایی و بررسی زیبایی طبیعی رومانی است و تعهدات مدیران در زمینه افزایش اکوتوریسم با کیفیت را ارائه می‌دهد. ارائه مزایای اکوتوریسم و اهداف مشخص و استراتژی‌های اجرایی برای توسعه اکوتوریسم اهداف این کار است. این نمایش پنجره‌های را برای زیبایی‌های غیر قابل مقایسه رومانی باز خواهد کرد.

هسینگ هسو (۲۰۱۸) در پژوهش با عنوان تأثیر اقتصادی اکوتوریسم تالاب: مطالعه تجربی از منطقه Cigu منطقه تالاب تایوان انجام داد. هدف اصلی این پژوهش ارزیابی نحوه استفاده از مدل‌های تحلیلی مختلف اقتصادی در تخمین اثرات چندگانه اکوتوریسم می‌باشد. اکوتوریسم تالاب در منطقه Cigu Lagoon تایوان به عنوان نمونه برای توضیح جنبه‌های مختلف مورد مطالعه قرار گرفت. به طور کلی هنگام استفاده از مدل، محققان باید مشکلات جمع‌آوری داده‌ها، نقاط قوت و ضعف مدل اقتصادی، هزینه عملیات و محدوده فضایی سایت‌ها را در نظر بگیرند. این مطالعه نشان می‌دهد استفاده از یک رویکرد جامع برای ارزیابی مناسب‌ترین مدل تحلیل تأثیر اقتصادی اکوتوریسم مناسب است.

مبانی نظری

گردشگری (توریسم)

گردشگری به عنوان فعالیتی پیچیده دارای ابعاد مختلفی است. گردشگری علمی میان رشته‌ای است و اندیشمندان علوم مختلف مانند اقتصاد، جامعه‌شناسی، معماری، شهرسازی، روانشناسی، جغرافیا و... هر یک از زاویه‌ای خاص بدان پرداخته‌اند. در این مشارکت هر تخصص جایگاه خود را داشته که بعد توسعه و برنامه‌ریزی گردشگری در حیطه فعالیت برنامه‌ریزان شهری و منطقه‌ای می‌باشد و بدین ترتیب دانش شهرسازی می‌کوشد که طرح‌های شهری را به صورتی انجام دهد تا جذابیت‌های شهری در زمره جاذبه‌های سیاحتی قرار گیرد.

واژه توریسم (گردشگری) در لغتنامه آکسفورد از دو بخش ترکیب یافته است: "تور" به معنای سفر، گشت، مسافرت، سیاحت که ریشه در زبان لاتین دارد و "ایسم" پسوندی که اشاره به مکتب یا اندیشه‌ای فلسفی، مذهبی، سیاسی، ادبی و... دارد. بنابراین توریسم به معنای مکتبی که پایه فکری آن سیاحت و گردشگریست می‌باشد.

گردشگر

براساس تعریف ارائه شده سازمان جهانی گردشگری^۱ WTO، توریست (گردشگر) فردی است که برای داشتن اوقاتی خوش حداقل یک شبانه روز را خارج از محیط عادی خود سپری کند. این مدت برای گردشگران بین‌المللی نباید بیشتر از یک سال و برای گردشگران داخلی (کسانی که در کشور خود مسافرت می‌کنند) بیشتر از شش ماه باشد. در این تعریف هدف گردشگر کارکردن و کسب درآمد نیست؛ اما اگر هدف وی شرکت در همایش، مشاوره یا بازدید باشد در حیطه توریسم قرار می‌گیرد.

اقامتگاه بوم‌گردی

^۱ - World Tourism Organization

اقامتگاه بوم‌گردی به معنای محل اقامت مسافر است ولی منطبق بر فرهنگ و جغرافیای آن منطقه. اقامتگاه بوم‌گردی اقامتگاه‌هایی هستند که در محیط‌های طبیعی و بومی با رعایت بالاترین سطح ممکن ضوابط زیست محیطی، و به شکلی سازگار با معماری بومی، بافت تاریخی و سیمای طبیعی منطقه تأسیس شده و ضمن حداکثر تعامل با جامعه محلی و توجه به تنوع اقلیم، زمینه حضور گردشگران را با کیفیتی قابل قبول و تعریف شده فراهم می‌نماید (معاونت گردشگری، ۱۳۹۵).

گردشگری پایدار

به منظور تحقق موفقیت آمیز گردشگری پایدار، این پارادایم مسلتم ترکیب سیاست، برنامه‌ریزی، مدیریت، پایش و فرآیندهای یادگیری اجتماعی است. بر اساس موارد گفته شده و نظر اجل ۱ تعریف، توضیح و برآورد گردشگری پایدار می‌تواند دشوار باشد زیرا به خاطر آینده باید نیازهای پویای امروز گردشگری را با دلواپسی‌های فردا مرتبط کرد (ال. اجل، ۱۳۸۸: ۳۵). تونی گریفین و نیکولت بولز^۲، برای دستیابی به گردشگری پایدار پنج عنصر کلیدی زیر را مطرح می‌کند:

- ✓ حفاظت و نگهداری از اصل منابع کنونی برای نسل‌های آینده؛
- ✓ برقرار نگه‌داشتن زاینده‌گی اصل منابع؛
- ✓ برقرار نگه‌داشتن تنوع زیستی و اقلیمی و اجتناب از تغییرات غیرقابل بازگشت؛
- ✓ تضمین عدالت و تساوی بین نسل‌ها؛
- ✓ برقرار نگه‌داشتن و حمایت از میراث فرهنگی و تاریخی محیط، منطقه یا کشور (مثنوی و همکاران، ۱۳۹۳).

موقعیت جغرافیایی معرفی محدوده مورد مطالعه

ملایر بزرگترین شهرستان استان پس از همدان با ۳۲۶۰ کیلومتر مربع (وسعت شهرستان ملایر ۶۰ کیلومتر مربع) که بر اساس تقسیمات کشوری شامل ۵ شهر ملایر، زنگنه، ازندریان، سامن، جوکار و از ۴ بخش شامل: مرکزی، جوکار، سامن، زند و ۱۵ دهستان و ۲۲۵ روستا تشکیل شده است. شهرستان ملایر در ۴۸ و ۴۹ درجه طول جغرافیایی و ۳۴ و ۱۷ دقیقه عرض جغرافیایی قرار دارد و از شمال به همدان، از شرق به اراک، از جنوب به بروجرود و از طرف غرب به شهرستان تویسرکان و نهاوند محدود شده است. ارتفاع از سطح دریا ۱۷۸۰ و فاصله‌اش از همدان ۸۶ و تهران ۳۹۰ کیلومتر است امتداد رشته کوه البرز از شمال و شمال شرق این شهرستان می‌گذرد و به کوه‌های سربلند اراک متصل می‌شود. مرتفع‌ترین کوه این شهرستان (قله لشگر در با ارتفاع ۲۹۲۸ متری) می‌باشد و کوه معروف (یزدگرد) با بقایای قلعه یزدگرد ساسانی در جنوب شهر قرار دارد. از دیگر ارتفاعات مهم، ارتفاع کوه گرمه با ارتفاع ۲۲۰۶ متر و کوه سرده با ارتفاع ۲۲۷۷ متر می‌باشد. پوشش گیاهی شهرستان ملایر از نوع استپ کوهپایه‌ای است. ملایر از نظر آب و هوایی

¹ David L. Edgel

² Tony Griffin and Nicolette Boele's 1993

گردآوری داده‌ها

محدوده مورد مطالعه این تحقیق بر اساس موضوع و هدف آن، روستای هدف گردشگری مانیزان است. در نهایت اینکه این مطالعه به لحاظ هدف کاربردی است و به لحاظ معیار زمان مقطعی است، و به لحاظ معیار ژرفایی پهنانگر است. هدف از این پژوهش، ارزیابی توانمندی‌های اکوتوریستی (بوم‌گردی) روستای مانیزان با استفاده از مدل SWOT است در این مدل، نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها به عنوان بهترین راهبرد طبیعت گردی بررسی می‌شوند.

ابزار تجزیه و تحلیل

در این پژوهش از مدل ماتریس سوات استفاده می‌شود. مدل SWOT یکی از ابزارهای استراتژیک مطابق با نقاط قوت و ضعف درون سیستمی با فرصت‌ها و تهدیدات برون سیستمی است. مدل SWOT تحلیل سیستماتیکی را برای شناسایی این عوامل و انتخاب استراتژی که بهترین تطابق بین آنها را ایجاد می‌نماید، ارائه می‌دهد از دیدگاه این مدل، یک استراتژی مناسب قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل ممکن می‌رساند.

تجزیه و تحلیل استراتژیک با استفاده از جدول SWOT

یکی از مناسب‌ترین فنون برنامه‌ریزی و تجزیه و تحلیل استراتژیک استفاده از مدل و ماتریس SWOT (تحلیل نقاط و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) است. بنابراین در این تحقیق، از این روش استفاده شده است. قلمرو ماتریس SWOT گسترده است و در واقع، یک چهارچوب مفهومی برای تحلیل‌های سیستمی محسوب می‌شود. این مدل امکان بررسی عوامل و مقایسه تهدیدها، تنگناها، جنبه‌های آسیب‌زننده، فرصت‌ها، تقاضاها و موقعیت‌های محیط بیرونی را همراه با نقاط قوت و ضعف استراتژی به وجود می‌آورد. در این مرحله به بررسی جاذبه‌های طبیعی برای شناسایی نقاط قوت و ضعف (عوامل درونی) پرداخته شده است. برای دستیابی توسعه به و اجرای صحیح برنامه‌ها، اقدام به ارایه راهبردهایی براساس عملکردها و پتانسیل‌های موجود شده است. در این راستا برای توسعه فعالیت‌های اکوتوریستی ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، اکولوژیکی و نهادی مد نظر قرار گرفته که این فرایندها در جداول زیر مشاهده و استراتژی تحلیل‌های سیستمی با مدل پرداخته شده است.

جدول ۱، ماتریس عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف)

عوامل	نقاط قوت (Strengths)	نقاط ضعف
اقتصادی	۱. تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در حوزه طبیعی جاذبه‌های طبیعی ۲. وجود بستر مناسب جهت ایجاد فرصت‌های شغلی در امور گردشگری	۱. فقدان برنامه‌ریزی جامع و منسجم فعالیت‌های اکوتوریستی بر اساس پیش‌آن رود. ۲. کمبود اقامتگاه‌های بوم‌گردی در روستاهای هدف گردشگری

<p>۳. عدم استفاده از افراد بومی در اقامتگاه‌های گردشگری</p> <p>۴. عدم توان مالی ساکنین منطقه در جهت سرمایه گذاری در گردشگری منطقه</p>	<p>۳. اقتصاد متکی بر کشاورزی و باغداری و دامداری</p> <p>۴. وجود صنایع دستی ویژه قالیبافی و سبد بافی در ساختار اقتصادی منطقه</p>	
<p>- تنگنای بوروکراسی اداری در زمینه کسب مجوز برای توسعه بخشی مناطق گردشگری</p> <p>- تبلیغ ضعیف بعضی جاذبه‌های گردشگری شهرستان ملایر و ناشناخته ماندن آن‌ها</p> <p>- مالکیت خصوصی اراضی محدوده باغات که امکان فعالیت غیراستاندارد را فراهم می‌کند.</p> <p>- پایین بودن سطح اشتغال زنان نسبت به مردان در منطقه</p> <p>- نرخ پایین سواد، بخصوص در میان زنان</p> <p>- فقدان مراکز پژوهشی و آموزشی در زمینه‌ی پرورش نیروی متخصص فعال در گردشگری</p>	<p>- موقعیت استراتژیک شهرستان در غرب کشور به عنوان منطقه‌ای توریستی مهم جهت توسعه بخش گردشگری</p> <p>- وجود آداب و رسوم و سنن مردم بومی منطقه</p> <p>- عدم وجود اختلافات قومی و قبیله‌ای در منطقه</p> <p>- افزایش سطح سواد در منطقه در چند سال اخیر</p> <p>- افزایش جمعیت فعال در بین روستاها و نیروی انسانی به عنوان یک منبع برجسته</p> <p>- وجود همگنی اجتماعی، فرهنگی، قومی و مذهبی در سطح منطقه</p>	<p>اجتماعی فرهنگی</p>
<p>- فقدان تأسیسات و تجهیزات رفاهی برای گردشگران در منطقه</p> <p>- نامناسب بودن زیرساخت‌های فیزیکی مسیرهای ارتباطی با بخش‌های دیگر شهرستان</p> <p>- نامناسب بودن امکانات و تجهیزات بهداشتی در روستاهای هدف</p> <p>- کاهش سطح آبهای زیرزمینی منطقه به واسطه برداشت بیرویه</p> <p>- آلوده بودن محیط طبیعی تالاب و اراضی وابسته به آن</p> <p>- دمای پایین در فصل سرد سال و فصلی بودن گردشگری در منطقه</p>	<p>- قابلیت شهرستان برای جذب سرمایه‌گذاری بیشتر در حوزه اکوتوریسم و گردشگری همراه با درآمدزایی بیشتر</p> <p>- تنوع زیستی (گیاهی - جانوری) در سطح شهرستان</p> <p>- وجود چشم‌اندازهای زیبا و منحصر به فرد</p> <p>- وجود گونه‌های گیاهی</p> <p>- محیطی آرام و دلنشین برای ترمز اعصاب شهرنشینان</p> <p>- برخورداری از اقلیم مناسب در فصل بهار و تابستان</p> <p>- میانگین دمای سالیانه مناسب و اقلیم آسایش گردشگری</p>	<p>اکولوژیکی</p>

<p>- عدم آشنایی ساکنان نسبت به فعالیت های اکوتوریستی و فقدان نهادی که آموزش آن‌ها را بر عهده بگیرد</p> <p>- ضعف امکانات و خدمات در راهنمایی گردشگران برای بازدید مناطق تاریخی و تفریحی</p> <p>- کمبود خدمات رفاهی به ویژه مهمانپذیر و هتل در شهر ملایر جهت اقامت گردشگران</p> <p>- کمبود خدمات بهداشتی درمانی بخصوص بیمارستان در روستاهای شهرستان ملایر</p> <p>- کمبود خدمات تجاری و خدماتی در روستاهای منطقه</p> <p>- کمبود راههای آسفالته و نامناسب بودن راه‌های فعلی</p> <p>- کمبود خدمات پذیرایی در منطقه با توجه به ترانزیتی بودن مسیر</p>	<p>- وجود شبکه‌های ارتباطی مناسب با سایر مناطق گردشگری</p> <p>- علاقه‌مندی فراوان مدیران محلی به فرهنگ توسعه و اشتغال‌زایی از طریق توسعه اکوتوریسم</p> <p>- وجود زیرساخت‌هایی برای توسعه گردشگری (گازرسانی، آبرسانی، برق و مخابرات) در منطقه</p> <p>- برخورداری منطقه از امکانات بهداشتی- درمانی مناسب در روستاها و شهرها بافاصله معقول</p> <p>- سهولت دسترسی به شبکه حمل و نقل جاده‌ای</p>	<p>زیرساختی</p>
<p>- پایین بودن مدت اقامت گردشگران در منطقه</p> <p>- نبود تبلیغات گردشگری در جهت شناساندن جاذبه‌های گردشگری منطقه به هموطنان</p>	<p>- قرارگیری در مسیر جاده ترانزیتی موصلاتی جدید کشور با استان اراک و تهران</p> <p>- قرارگیری در محور حیاتی همدان به تهران و محور گردشگری استان</p> <p>- موقعیت استقرار و همجواری با استانهای پرجمعیت و صنعتی همدان و اراک</p>	<p>بازاریابی</p>

جدول ۲، ماتریس عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها)

تهدیدها (Threat)	فرصت‌ها (Opportunities)	عوامل
<p>- اجرایی نبودن استراتژی‌های حمایتی دولت در خصوص برنامه‌های اکوتوریسم</p> <p>- افزایش قیمت زمین و بورس بازی زمین و بالطبع افزایش هزینه‌های ایجاد تأسیسات گردشگری و مقرون به صرفه نبودن آن</p> <p>- بی‌میل شدن ساکنین منطقه از فعالیتهای کشاورزی و دامپروری به واسطه درآمد پایین این فعالیتهای</p> <p>- آسیب‌پذیری کشاورزی منطقه به‌واسطه توسعه فعالیتهای گردشگری در منطقه</p>	<p>- به‌کارگیری روش‌های مدیریت پایدار در احداث و بهره‌برداری زیرساخت‌ها، تسهیلات و خدمات گردشگری</p> <p>- وجود نیروی کار ارزان و فراوان در استان به ویژه در مناطق روستایی برای اقدامات اجرایی طرح</p> <p>- افزایش سهم ناحیه در مبادلات گردشگری و تولید ناخالص داخلی</p> <p>- درآمدزایی برای مردم کم درآمد منطقه</p>	<p>اقتصادی</p>

<p>- افزایش شغل‌های کاذب در منطقه همانند سیگار فروشی</p>	<p>- گرایش بخش خصوصی در زمینه سرمایه گذاری در بخش گردشگری منطقه</p>	
<p>- آلودگی منابع آب و خاک منطقه</p> <p>- افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران به نواحی گردشگری</p> <p>- افزایش مهاجرت از روستاهای اطراف منطقه</p> <p>- افزایش بیکاری بین ساکنین روستاهای منطقه</p> <p>- عدم وجود مدیریت یکپارچه و هماهنگ در زمینه حفاظت از تالاب</p> <p>- از بین رفتن بافت تاریخی و معماری روستا</p> <p>- مشکلات ناشی از برخورد بین جامعه میهمان با میزبان و عدم تعامل بین آنها</p> <p>- آسیب پذیری ساختارهای فرهنگ بومی در صورت توسعه بدون برنامه فعالیت‌های گردشگری</p>	<p>- تهیه و اجرای برنامه‌ای به منظور توسعه توانمندی‌های مدیران گردشگری شهرستان ملایر</p> <p>- ایجاد اشتغال (مستقیم و غیرمستقیم) و کارآفرینی برای جمعیت جوان و کاهش نرخ بیکاری در منطقه</p> <p>- بالا رفتن سطح فرهنگ مردم در برخورد با فرهنگ‌های متفاوت</p> <p>- غنی شدن تجارب فرهنگی افراد جامعه</p> <p>- بالا رفتن سطح سواد و افزایش تعداد باسوادانی که دارای تحصیلات دانشگاهی می‌باشند.</p>	<p>اجتماعی فرهنگی</p>
<p>- زوال جاذبه‌های اکوتوریستی در اثر بی توجهی مسئولان و مردم</p> <p>- تخریب پوشش گیاهی، جنگل‌ها و مراتع با گسترش گردشگری</p> <p>- تغییر کاربری اراضی به سایر کاربری‌های ناسازگار</p> <p>- انتقال هرز آب‌های آلوده کشاورزی به محدوده اراضی رودخانه‌ها</p> <p>- از بین رفتن آشیان‌های اکولوژیک پرندگان</p> <p>- از بین رفتن پوشش گیاهی اراضی کشاورزی به دلیل چرای بی رویه</p> <p>- از بین رفتن سلامت و نظافت محیط طبیعی باغات</p> <p>- آسیب پذیری منطقه به سبب بارگذاری بیش از ظرفیت تحمل</p> <p>- تخریب گونه‌های گیاهی و نابودی حیات جانوری</p>	<p>- بهبود زیرساخت‌ها و امکانات موجود از طریق توسعه گردشگری روستایی با استفاده از عوارض ورودی در مکان‌های توریستی</p> <p>- امکان جلب مشارکت و همکاری‌های بین‌المللی در جهت احیا و توسعه زیستگاه‌های حیات وحش (لشکر در)</p> <p>- استفاده از مزایای برجسته ذخایر ژنتیکی ایران چون تالاب، چشمه‌ها و رودخانه‌ها</p> <p>- توجه بیشتر مسئولین به رودخانه و اتخاذ تدابیر امنیتی در جهت حفاظت از ذخایر طبیعی، تنوع جانوری و پوشش گیاهی رودخانه‌ها</p> <p>- توجه بازارهای گردشگر به مناطق بکر و توسعه یافته گردشگری</p>	<p>اکولوژیکی</p>
<p>- عدم صدور مجوز و تسهیلات از سوی دولت برای گسترش اکوتوریسم در سطح شهرستان ملایر</p>	<p>- امکان برنامه‌ریزی، طراحی، توسعه و تجهیز جاذبه طبیعی</p>	<p>زیرساختی</p>

<p>- افزایش قیمت زمین و بورس بازی آن در سطح منطقه</p> <p>- ناتوانی و کمبود اختیارات لازم سازمان‌ها، برای جذب سرمایه گذاری خارجی و جذب نیروهای متخصص گردشگری</p> <p>- ایجاد پوشش آسفالت با عملکرد ترددی که عملاً نقش فضای گردشگری موجود را از بین می‌برد.</p> <p>- افزایش بی‌رویه ساخت و ساز در حواشی تالاب</p> <p>- توسعه فیزیکی روستاهای اطراف</p> <p>- پرخطر بودن و خطرپذیر بودن مسیرهای ارتباطی منطقه</p>	<p>- حمایت مسولان از جاذبه‌های طبیعی با رویکرد اشتغال‌زایی</p> <p>- ایجاد فرصت‌های مناسب برای مردم محلی جهت درک و حفاظت از ارزش‌های طبیعی و استفاده‌ی بهینه از محیط طبیعی به منظور تفرج</p> <p>- استفاده از نیروهای متخصص در بخش اکوتوریسم</p> <p>- توجه مسئولین و دستگاه‌های متولی امر گردشگری در جهت فراهم کردن زیرساخت‌های گردشگری در منطقه</p> <p>- افزایش امکانات مخابراتی</p>	
<p>- موقعیت عبوری منطقه به دلیل عدم ارائه خدمات گردشگری و نقطه مکث در منطقه</p> <p>- وجود مقاصد رغیب در منطقه با محصول گردشگری مشابه</p>	<p>- فروش محصولات کشاورزی، محصولات دامی و لبنی ساکنین به گردشگران</p> <p>- قرارگیری شهر ملایر در موقعیت استراتژیک و در گذرگاه ارتباطی سه شهرستان</p>	<p>بازاریابی</p>

جدول ۳، استراتژی‌های تحلیل‌های سیستمی مدل SWOT

راهبردهای رقابتی - تهاجمی	تلفیق نقاط قوت و فرصت	SO (Strengths- Opportunities)
راهبردهای تنوع	تلفیق نقاط قوت و تهدید	ST (Strengths - Threats)
راهبردهای بازنگری	تلفیق نقاط ضعف و فرصت	WO (Weaknesses - Opportunities)
راهبردهای تدافعی	تلفیق نقاط ضعف و تهدید	WT (Weaknesses - Threats)

ارائه توسعه‌ی راهبردها و راهکارهای توسعه‌ی گردشگری روستاهای هدف گردشگری شهرستان ملایر

در راهبردهای تهاجمی که تمرکز بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی استوار است، راهبردهای زیر به منظور بهره‌برداری از برتری‌های موجود به منظور توسعه‌ی گردشگری ارائه می‌شود. با کمک استراتژی راهبردهای تنوع می‌توان با استفاده از نقاط قوت داخلی از تهدیدهای محیطی اجتناب کرد. راهبردهای زیر به منظور پاره‌ای از نیازمندی‌های مردم روستاها در مسیر رفع تهدید ارائه می‌شود.

استراتژی‌ها راهبردهای بازنگری با بهره‌گیری از فرصت‌های موجود در محیط خارجی می‌کوشند نقاط ضعف داخلی را بهبود بخشند. استراتژی‌های راهبردهای حالت تدافعی دارد و هدف آن کم کردن نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدهای خارجی است.

جدول ۴، نظام تحلیل راهبردهای پتانسیل‌های اکوتوریستی ملایر

راهبردهای تنوع (ST)	راهبردهای رقابتی - تهاجمی (SO)
<p>- تنوع بخشی به ارایه خدمات و امکانات توریستی به منظور جلب رضایت گردشگران</p> <p>- تنوع بخشی به فعالیتهای تبلیغاتی جهت معرفی جاذبه‌های اکوتوریستی شهرستان ملایر</p> <p>- ظرفیت پذیری و تعیین حد مطلوب تراکم جمعیت در اماکن گردشگری منطقه مورد مطالعه در جهت جلوگیری از تخریب آنها</p> <p>- دفترچه‌های راهنمایی اماکن گردشگری و جاذبه‌های طبیعی برای گردشگران</p> <p>- تنوع در ایجاد فرصت‌های شغلی ساکنان برای محدوده‌های گردشگری و افزایش درآمد</p> <p>- ارتقای سطح آگاهی جوامع محلی در ارتباط با مزایا و منافع ایجاد اکوتوریسم و توسعه‌ی صنعت گردشگری و مزایا، منافع توسعه‌ی گردشگری در ملایر، استفاده از این استراتژی سبب حفظ ارزش‌های فرهنگی - تاریخی ملایر، حفاظت از بافت روستا و کاهش اثرات منفی گردشگری می‌گردد.</p> <p>- اکوتوریسم ملایر می‌تواند در استفاده از قابلیت‌های توریسم، اکوتوریسم، معماری در روستاهای ملایر که می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های توسعه گردشگری و توسعه‌ی آتی روستا و پایداری آن نقش داشته باشد.</p>	<p>- زمینه‌سازی و بهره‌برداری از حمایت‌های بخش خصوصی برای سرمایه گذاری در صنعت گردشگری</p> <p>- تأکید بر توسعه گردشگری طبیعی به دلیل وجود مزیت‌های نسبی برای توسعه گردشگری این منطقه</p> <p>- بهره‌گیری هدفمند و بهینه از افزایش انگیزه مسافرت در بین گردشگران و توریست‌ها جهت بهره برداری از جاذبه‌های طبیعی</p> <p>- شکل‌گیری تشکل‌ها و نهادهای گردشگری توسط ساکنان این نواحی و آموزش گردشگری از طریق نشست‌ها و جلسات متعدد به مردم بومی</p> <p>- زمینه‌سازی و بهره‌برداری از حمایت‌های بخش خصوصی برای سرمایه گذاری در صنعت گردشگری شهرستان ملایر</p> <p>- ایجاد شرایطی برای شناساندن پیشینه‌ی تاریخی - فرهنگی و معماری روستاها برای رونق بخشی به اشتغال و درآمد مردم محلی و شکوفایی گردشگری در منطقه که اکوموزه مهم ترین راهبرد در این زمینه است.</p> <p>- توسعه زیر ساخت‌های مهم در محور ملایر و روستاهای هدف گردشگری که به نوبه‌ی خود گسترش گردشگری را در منطقه فراهم خواهد کرد.</p>
<p>- تدوین قوانین و مقررات ویژه جهت کاهش اثرات منفی زیست محیطی</p> <p>- توسعه خدمات و امکانات در زمینه‌های گوناگون</p> <p>- ایجاد بستر مناسب جهت فعالیتهای حوزه گردشگری از سوی بخش خصوصی</p> <p>- آموزش، اطلاع رسانی ساکنان و مردم در نحوه برخورد با گردشگر و گردشگری شهرستان ملایر</p> <p>- تدوین قوانین و مقررات ویژه جهت استفاده بهینه جاذبه‌ها و فرآورده‌های گردشگری و جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن این منابع در شهرستان ملایر</p>	<p>- بازنگری در مورد روش‌های حفاظت از محیط زیست</p> <p>- ضمن بازنگری به نوع و نحوه بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی در توسعه، تهیه طرح‌های گردشگری از سوی نیروهای متخصص امر گردشگری و نهادهای مختلف باید به صورت جدی صورت گیرد.</p> <p>- بازنگری در قوانین و مقررات اراضی و فضاهای گردشگری اماکن توریستی شهرستان ملایر</p>

استنتاج نهایی از ماتریس ارزیابی عوامل خارجی آن است که تهدیدهای پیش روی گردشگری شهرستان ملایر بیشتر از فرصت‌های پیرامون آن بوده و در نتیجه راهبردها برای گردشگری منطقه، باید به گونه‌ای تدوین شود که بتوان با استفاده از فرصت‌های موجود در منطقه بر تهدیدهای موجود غلبه کرد.

نتیجه نهایی از ارزیابی عوامل داخلی آن است که نقاط ضعف گردشگری ملایر، از نقاط قوت آن بیشتر است و راهبردهای کلان باید به صورتی تدوین شوند که با استفاده از توانمندی‌های موجود در شهرستان ملایر مورد مطالعه، نقاط ضعف حاکم بر شرایط داخل منطقه را برطرف کنند.

یافته‌های تحقیق

براساس بررسی‌های کیفی - توصیفی صورت گرفته و مطالعات اسنادی مورد اشاره، اثرات مثبت و منفی گردشگری بر شاخص‌های توسعه‌ی پایدار - از سه جنبه‌ی کلی اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی - در روستاهای هدف گردشگری ملایر مطابق جدول شماره ۵ خواهد بود.

جدول ۵، تاثیرات مثبت و منفی ترویج اکوتوریسم و گردشگری در روستاهای هدف گردشگری ملایر

تأثیرات منفی	تأثیرات مثبت
اجتماعی:	
<ul style="list-style-type: none"> - آسیب پذیری فرهنگ سنتی و محلی (پوشش، گویش، آداب و رسوم و شیوه‌ی زندگی و...) با افزایش گردشگران به ویژه در بین جوانان روستا - افزایش تکدی‌گری و درخواست کمک از گردشگران - اختلال در زندگی روزمره‌ی مردم همزمان با افزایش تعداد گردشگران - افزایش مکان تخلفات اجتماعی با افزایش تعداد گردشگر در روستا 	<ul style="list-style-type: none"> - شکست انزوای روستا و رونق و پویایی آن - رونق و ترویج فرهنگ (آداب و رسوم، زبان و گویش، پوشش و...) خاص روستاها - حمایت از فرهنگ بومی و سنتی روستا - پویایی جمعیت و افزایش تعاملات اجتماعی - فرهنگی - بالا رفتن سطح رفاه ساکنان - تأسیس و تقویت نهادهای اداری و مدیریتی رونق و تجدد حیات آثار تاریخی موجود (مساجد، امامزاده و...) - تقویت حس تعلق خاطر به روستا به ویژه در بین جوانان - کاهش نرخ مهاجرت به خارج از روستا
اقتصادی:	
<ul style="list-style-type: none"> - افزایش قیمت زمین و سایر کالاها - موقتی یا کوتاه مدت بودن فرصت‌های شغلی ایجاد شده - افزایش قیمت و بورس‌بازی زمین و در نتیجه مقرون به صرفه نبودن ایجاد تجهیزات گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش سطح درآمد ساکنان - اشتغال زایی و افزایش‌های فرصت شغلی - رونق اقتصاد محلی (فروش محصولات کشاورزی و صنایع دستی روستا) - افزایش انگیزه‌ی بخش خصوصی به ویژه ساکنان به سرمایه‌گذاری در روستا به ویژه در زمینه‌ی جذب توریسم - افزایش امکان بازاریابی برای محصولات بومی و صنایع دستی روستا

زیست محیطی:	
<ul style="list-style-type: none"> - افزایش کیفیت محیط زیست ساخته شده - استفاده از منابع طبیعی که تاکنون بلا استفاده بوده‌اند - حفاظت و ارتقای چشم اندازهای طبیعی و محیط زیست روستایی 	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش میزان آلودگی‌های محیطی (صوتی، هوا، منابع آب و...) در اثر تعدد گردشگران - از بین رفتن باغات اطراف روستا به جهت ایجاد امکانات رفاهی و یا به سبب استفاده‌ی نامناسب از سوی گردشگران - توسعه‌ی سریع و گاه نامتناسب با معماری بومی روستایی‌ها - افزایش زباله و انباشتگی آن در محیط روستا

تأثیر صنعت گردشگری و اکوتوریسم بر جوامع روستایی و محلی

گردشگری امروزه به عنوانی یکی از سه اقتصاد و صنعت مهم در دنیا شناخته شده و جوامع و کشورها در تلاش هستند تا با معرفی جاذبه‌های گردشگری خود به سایر مردم جهان از این صنعت به بهترین شکل بهره برده و اقتصاد پویایی را از این حوزه شکل دهند. امروزه گردشگری در توسعه کشورها، شهرها و حتی مناطق محروم نقش بسزایی داشته و به‌کارگیری این صنعت سبب رونق اقتصادی و توسعه جوامع ضعیف بسیاری شده است.

امروزه تصور می‌شود اقتصاد کشورها بر پایه نفت ارزش گذاری شده و به نوعی می‌توان گفت که کشورهایی که از نفت بی‌بهره هستند از مشکلات اقتصادی زیادی برخوردار هستند. این در صورتی است که می‌توان جوامع بسیاری را امروزه شاهد کرد که وابستگی اقتصاد و شکوفایی خود را از نفت جدا کرده و با توسعه صنعت گردشگری حتی در دورترین مناطق جغرافیایی خود به توسعه و پیشرفت دست یافته‌اند.

- کاهش بیکاری و اشتغال زایی
- افزایش میزان درآمد و شکوفایی اقتصادی
- ایجاد مهاجرت معکوس به روستاها
- توسعه کشاورزی
- جلوگیری از تخریب و فراموشی زندگی روستایی
- توسعه اقامتگاه‌های محلی و بومی
- تنوع در منابع درآمد

راهکارهای پایداری اکوتوریسم - چارچوب اکوتوریسم

- سیاستهای اکوتوریسم در راستای توجه به حفاظت محیط زیست که میراث مشترک نسلهای امروز و فرداست، باید در عرصه‌های کلان اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی با نگرش سیستمی و به‌طور یکپارچه و هماهنگ لحاظ شود.
- تأکید به آموزش ملی و همه جانبه به منظور توجیه نظریه توسعه پایدار و توجه به حفظ محیط زیست

- کشور در کلیه سطوح و مقاطع تحصیلی. به عبارت دیگر بالا بردن آگاهی‌های عمومی راجع به ارزش جنبه‌های اکوتوریسم (بالا بردن فرهنگ زیست محیطی).
- با توجه به قدرت جذب و ظرفیت موجود هر منطقه نسبت به پذیرش توریست اقدام و از تحمیل بیش از حد مسافر بر مناطق حساس و آسیب پذیر طبیعی خودداری شود.

پیشنهادها

- با توجه به یافته‌های حاصل از پژوهش پیشنهادات ذیل می‌تواند توسعه طبیعت‌گردی در منطقه مورد مطالعه را بهبود بخشیده و در ارتقای شاخص‌های اقتصادی، زیست محیطی، بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی و پایداری منطقه اثر گذار باشد.
- نتایج حاصل از کاربرد تکنیکهای تحقیق نشان می‌دهد زیرمعیار مشارکت سرمایه گذاری محلی نقش مؤثری در توسعه طبیعت‌گردی در منطقه ایفا می‌کند. از این رو ارائه تسهیلات تشویقی مانند اعطای وام، اخذ مالیات کمتر، مشاوره‌های تخصصی کارآفرینانه در جهت توسعه فعالیت‌های اکوتوریستی توسط سرمایه‌گذاران محلی می‌تواند عاملی مشوق برای هدایت سرمایه‌های محلی در جهت توسعه فعالیت‌های مبتنی بر طبیعت‌گردی عمل نماید. به این ترتیب ساکنان محلی در اثرات مثبت توسعه گردشگری سهیم شده و حمایت بیشتری از آن می‌نمایند.
- توسعه تورهای طبیعت‌گردی به مقصد مورد مطالعه در مرحله اول با همکاری آژانس‌های برگزارکننده تورهای اکوتوریستی در سطح شهرستان و استان در فصل برداشت انگور و فصل شیره پزی با توجه به آب و هوای مناسب و چشم‌انداز زیبای باغات می‌تواند بستری مناسب برای معرفی منطقه و توسعه اشتغال فراهم نماید. با مدیریت مناسب، توسعه تبلیغات و فراهم سازی زیرساختهای مناسب شعاع عملکرد می‌تواند در سطح ملی و بین‌المللی گسترش یابد.
- استفاده از راهنمایان محلی و افزایش آگاهی و اطلاعات روستاییان از مزایای گردشگری روستایی و ارائه آموزش‌های لازم به آنان به جهت نقش حیاتی جامعه محلی در توسعه گردشگری یکی از شروط لازم برای توسعه طبیعت‌گردی در منطقه است. راهنمایان محلی با توجه به آشنایی عمیق با محل می‌توانند در بهبود کیفیت تجربه گردشگر تأثیر مثبت داشته و به عنوان عاملی مؤثر در وفاداری گردشگر و تمایل به بازدید مجدد عمل نماید.

منابع و مآخذ:

۱. افتخاری، عبدالرضا و مهدوی، داوود، (۱۳۸۶)، راهکارهای توسعه‌ی گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT: دهستان لواسان کوچک، فصلنامه‌ی مدرس علوم انسانی دوره ۱۰، شماره ۲: ۸-۲.
۲. افتخاری، عبدالرضا. (۱۳۸۱)، نقش گردشگری روستایی در توسعه‌ی روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب‌های نظریه‌ای)، دوره ۶، شماره ۲: ۴-۱۱.
۳. بیرانوند، اسماعیل، ۱۳۸۷، تحلیل فضایی جاذبه‌های اکوتوریسم شهرستان خرم‌آباد، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا، دانشگاه اصفهان.
۴. حسینی، فاطمه، ۱۳۹۶، چالش‌ها و فرصت‌های اقامتگاه‌های بوم‌گردی در کشور، نشست پژوهشی، معاونت سیاسی مدیریت پژوهش‌های خبری، صفحات ۱-۱۷.
۵. خدیجه بوزرجمهری، ۱۳۹۶، توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در کشور، استانها و شهرستان فردوس، همایش ملی ظرفیت‌های گردشگری و توسعه شهرستان فردوس، دانشگاه فردوسی مشهد. صفحه ۱-۱۷.
۶. درام، اوارد و مور، الکس. (۱۳۸۷) توسعه‌ی بوم‌گردی (راهنمای مدیران و برنامه‌ریزان حفظ محیط‌زیست)، دانش زنجان، شماره ۸: ۵۱-۶۱.
۷. رحیمی، داریوش و رنجبردستانی، محمود، (۱۳۹۱)، ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های اکوتوریسم (روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال بختیاری)، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۴ (۱۴): ۱۳۱.
۸. ریاحی، وحید و قاسمی، علی. (۱۳۹۴)، نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار گردشگری شهرستان بهشهر، مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، سال دهم، شماره ۳۱: ۲۹-۴۴.
۹. شاکری زاده، ابراهیم و مهدوی، فاطمه، (۱۳۹۴)، تعیین قابلیت و توان بوم‌شناختی شهرستان رودان به منظور کاربری طبیعت گردی با استفاده از روش تصمیم‌گیری چند معیاره، پژوهش‌های جغرافیای طبیعی، ۴۷ (۲): ۳۱۷-۳۳۲.
۱۰. صدر موسوی، محمد. (۱۳۸۶)، ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دید گردشگران، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۶۱: ۶۰-۶۸.
۱۱. علیقلی زاده فیروز جایی، ناصر. (۱۳۸۶)، نگرش جامعه‌ی میزبان به اثرات محیطی و اقتصادی در نواحی روستایی: مطالعه‌ی موردی بخش مرکزی شهرستان نوشهر، فصلنامه‌ی روستا و توسعه، شماره ۱، سال ۱۰: ۱۰۳-۱۱۰.
۱۲. فرهودی، رحمت‌الله. (۱۳۸۹)، برآورد اثر تغییرات فصلی بر درآمد گردشگری معبد، آناهیتا با تحلیل رگرسیونی جغرافیا و توسعه، شماره ۱۷: ۴۹-۴۱.
۱۳. قادری، زاهد. (۱۳۸۳)، اصول برنامه‌ریزی توسعه‌ی پایدار گردشگری روستایی، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۱۴. مدهوشی، مهدی، (۱۳۸۸). ارزیابی موانع توسعه‌ی صنعت گردشگری در استان لرستان. فصلنامه‌ی پژوهشنامه‌ی بازرگانی، شماره ۲۸: ۳۰-۳۶.
۱۵. معاونت گردشگری، ۱۳۹۵، دستورالعمل احداث و بهره‌برداری از اقامتگاه‌های بوم‌گردی، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، اداره کل کمیته ملی طبیعت گردی.

۱۶. میرزاده کوهشانی، مهدی و دهقانی، امین، ۱۳۹۵، بررسی نقش پتانسیل‌های بوم‌گردی بندرعباس در جذب گردشگران، پژوهش نامه فرهنگی هرمزگان، شماره ۱۱: ۶-۲۴.

۱۷. نسترن، مهین و حجه فروش، شیلا، (۱۳۹۰)، سنجش توانمندی‌های بوم‌گردی مناطق حفاظت شده با استفاده از GIS (مطالعه موردی: پناهگاه حیات وحش قمیشلو)، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲۳(۲):

۱۷۳-۱۸۸

Ar